

Mielipidekirjoittelu ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Tieteessä Tapahtuu Nro 2 2016, 70-75

MATTI SEPPÄLÄ

Pekka Pihlanto, *Mielipiteen voimalla. Yliopistoja, yritysjohtajia ja poliitikkoja järjestykseen*. Turun kauppakorkeakoulu 2014.

Yliopistolaki määrittelee yhdeksi yliopiston tehtäväksi yhteiskunnallisen vaikuttamisen. Vaikuttamista ei sen tarkemmin määritellä, mutta se voinee olla yhteiskunnan kannalta merkittävien tutkimushankkeiden toteuttamista sekä tulosten tarjoamista poliittisille päättäjille ymmärrettävässä muodossa.

Eräs yhteiskuntaan vaikuttamisen tapa on pyytämättä tapahtuva päätösten kommentointi julkisuudessa. Tähän tosin "syyllistyvät" varsin harvat yliopistolaiset. Uusin ja usein tehokkain vaikutusväline on sähköisen sosiaalisen median blogikirjoittelu.

Aikaisemmin mielipidekirjoitukset olivat sanomalehdissä palstantäytettä, jota käytettiin jos tilaa oli. Vähitellen huomattiin, että toimituksen ulkopuolelta tuleva aineisto kiinnosti lukijoita yhä enemmän ja niinpä useimmissa päivälehdissä on nyt laaja Mielipideosasto. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa julkaistaan jatkuvasti parin sivun verran mielipiteitä. Yleisön kirjoituksia luetaan ahkerasti ja kirjoituksia on tarjolla niin paljon, että eräät lehdet ovat rajoittaneet julkaisemista yhteen kirjoitukseen kuukaudessa samalta kirjoittajalta. Tällainen rajoitus estää värikkäät keskustelut. Ulkopuolisten kirjoitukset ovat lehdille ilmaista aineistoa, joka vaatii vähän toimitustyötä.

Jostain minulle tuntemattomasta syystä Turusta sikiää aktiivisia kolumnisteja. Mieleeni tulevat professorit Esko Valtaoja, Erkki Leppäkoski ja Pekka Pihlanto. Olisiko selityksenä Turun Sanomien suopea suhtautuminen mielipidekirjoittajiin.

Valtaojan (2014) kolumneja on koottu kirjaksi. Leppäkoski ei ainakaan vielä ole ryhtynyt vastaavaan. Laskentatoimen emeritusprofessori Pekka Pihlanto on tehnyt tutkielman omista mielipidekirjoituksistaan. Se on julkaistu Turun kauppakorkeakoulun julkaisusarjassa (Pihlanto 2014a). Tämä muistuttaa eräitä taidealan tutkielmia, joissa taiteilijat ovat tutkineet omia töitään väitöskirjan aiheena.

Kirjoittaja kertoo, että teoksen aihepiirit ovat osittain valikoituneet hänen liiketaloustieteilijän taustansa ohjaamana, mutta myös keskusteluteemojen kulloinenkin ajankohtaisuus on ollut ohjenuorana. Niinpä hän katsoo koosteen tarjoavan ajankuvia kirjoitusten aihepiireistä kyseisinä vuosina tyyliin 'näistä aiheista silloin keskusteltiin'.

Joskin Pihlannon teos on kokoelma tekijän lehtikirjoituksia, se sisältää myös muutaman tieteelliseksi katsottavan kirjoituksen. Kirjoitukset käsittelevät monia erilaisia aihepiirejä yhteiskunnan eri osa-alueilta. Tarkastelun kohteiksi joutuvat muun muassa ihminen päätöksentekijänä ja informaation käyttäjänä, maamme turvallisuuspolitiikka, yliopistomaailman ongelmat, yritysjohton palkitseminen, sisäpolitiikan kiemurat, muun muassa vaalirahoituskandaali, finanssikriisi sekä EU:n velkakriisi ja tukipaketit.

Pihlanto (2014c) on julkaissut omakustanteena lehtikirjoituksensa kolmena niteenä, jotka helpottavat perehtymistä monien lehtien palstoilla julkaistuun alkuperäiseen aineistoon. Kaikkiaan kirjoituksia on 482. Pihlannon kirjoitusaktiivisuudesta saa kuvan olettamalla, että hän olisi kirjoittanut tuon määrän yhden kirjoituksen viikkovauhdilla. Se olisi vaatinut yli yhdeksän vuotta. Kirjoitukset ovat syntyneet vuosina 1998-2014, joten aikaa on kulunut 17 vuotta. Useammin kuin joka toinen viikko on saatu jotain painoon, koska keskiarvo on 28 kirjoitusta vuodessa.

Yleisönosastokirjoituksia tutkitaan vain vähän, koska aineisto on hyvin hajanaista. Synteesin tekeminen ja teorian muodostus tästä viestinnän lajista on ilmeisen vaikeaa.

Kirjoittajan metodista

Käytetty metodi näyttää olevan yleisesti ottaen käsiteanalyysi, jonka avulla tekijä lähestyy valitsemaansa yhteiskunnallisia ilmiöitä. Teoksen ensimmäisessä luvussa hän esittelee filosofi Lauri Rauhalan kehittelemän holistisen ihmiskäsityksen ja soveltaa sitä eräänlaisena ihmiskeskeisenä metodina muun muassa robottien ja inhimillisen päätöksentekijän tarkasteluun. Muissa luvuissa onkin sitten kysymys tavanomaisista mielipidekirjoituksista. Niissäkin Pihlanto ilmoittaa lähestyvänsä ihmistä päätöksentekijänä liiketaloustieteilijän ottein, mikä juuri tarkoittanee ihmiskeskeistä käsiteanalyysia. Hän mainitsee lisäksi kriittisen tutkimusotteen (*critical perspective*) sekä pyrkimyksensä iskevään ja poleemiseen ilmaisuun, mitkä kaikki heijastelevat kirjoitusten kriittistä lähestymistapaa.

Myös sidosryhmäteoria (*intressentteori, coalition theory*), jonka mukaan organisaatio on sidosryhmiensä koostuma, on kirjoittajan mukaan vaikuttanut useisiin hänen lehtikirjoituksiinsa näkyvästi tai välillisesti. Tarkasteleehan hän monesti ilmiöitä usean sidosryhmän kannalta, joita esimerkiksi yliopistoissa ovat opettajat, tutkijat, hallintohenkilöstö ja opiskelijat.

Nämä metodiset ja metodologiset taustat leimaavat teoksen artikkeleiden tutkimusasetelmaa niin, että niitä voidaan yleisesti luonnehtia päätöksenteon kriittiseksi analyysiksi. Päätöksenteko on valtakunnanpolitiikassa yhtä oleellinen inhimillinen toiminto kuin yliopistoissa, yrityksissä, Euroopan Unionissa ja itse asiassa kaikissa muissakin organisaatioissa. Pihlanto korostaa, että koskivatpa päätökset mitä tahansa kohdetta, päätöksenteko on aina perusluonteeltaan yksilön toimintaa – silloinkin, kun lopullinen päätös tehdään ryhmässä. Juuri siksi ihmiskäsitys ja liiketaloustieteellinen päätöksentekijää korostava näkökulma ovat olleet hänen mielestään hedelmällisiä lähtökohtia näiden aihepiirien tarkastelussa.

Miksi kirjoittaa?

Kolumnien ja mielipidekirjoitusten tavoitteena ja motiivina voivat olla luutuneiden käsitysten horjuttaminen ja uusien näkökulmien avaaminen. Sitä voisi kutsua vaihtoehtojatteluksi. Valtaoja luonnehtii kirjoitusmotiiviaan: ”Kirjoittaminen on minun tapani yrittää tehdä parempaa maailmaa” (Valtaoja 2014, s. 331). ”Päätarkoitukseni ei tietenkään ole suututtaa lukijoita, vaan saada heidät ajattelemaan asioita, joita pidän tärkeinä. Siinä sivussa yritän myös vähän viihdyttää, valistaa ja joskus ärsyttääkin teitä aamukahvin hörppijöitä. Ja tietysti kertoa, miten asiat todella ovat ” (Valtaoja Turun Sanomien kolumnissa 17.4.2012).

Pihlanto (2014b) on tehnyt selkoa kirjoittamisensa taustoista Uudessa Suomessa otsikolla *Miksi bloggaat, multa kysytään*. Hän kirjoittaa, että politiikkaa ja yhteiskuntaa seuraavalle tarjoutuu paljon aiheita puuttua asioihin. Hänestä tuntuu, että *paljon olisi nuijalla töitä*, kun omaa hiukankin kriittisen luonteenlaadun. Älykäs sanan säilyn mitteliö on parhaimmillaan mielenkiintoista. ”Ehkä liiankin ylevältä tuntuva motiivi mielipide- ja blogikirjoittelulle on huoli yhteiskunnan tilasta ja halu yrittää saada siihen parannusta omalta vaatimattomalta osaltaan.” ”Yhteiskunnallisista aiheista kirjoittamisen tarkoitus on joka tapauksessa osoittaa yhteiskunnallista aktiviteettia, ottaa kantaa yhteisiin asioihin, joiden nykytila usein huolestuttaa ja harmittaaakin.” ”Kirjoittamiseen ryhtyminen edellyttääkin ainakin minulta joka kerta tiettyä tunnereaktiota johonkin asiaan.”

Jo Pihlannon tutkielman otsikko kertoo tavoitteena olevan yhteiskunnallinen vaikuttaminen: *Mielipiteen voimalla yliopistoja, yritysjohtajia ja poliitikkoja järjestykseen*. Sen päälukujen otsikot kuvaavat hyvin käsiteltyjä teemoja: Kokonaisvaltainen ihminen vai robotti; Maanpuolustusmyönteinen kirjoittaja presidenttien ja ministerien riesana; Opetusministeriötä ja vähän opiskelijoitakin järjestykseen; Reunahuomautuksia yritysmaailman menoon; Poliitikot tulilinjalla: vaalirahaa, lumedemokratiaa, skandaaleja; EU:n velkakriisi ja tukipaketit. Näiden otsikoiden alla Pihlanto käsittelee aihepiiristä kirjoittamiaan tekstejä, niiden taustoja ja selventää niitä kommentein. Herättääkseni lukijoiden mielenkiinnon tähän pamphlettimaiseen tutkimukseen poimin mainituista aiheista joitain ajatuksia.

Lähtökohtana ihminen päätöksentekijänä

Heti alkuun pyydän anteeksi lukijoiltani ja Pihlannolta sitä miten kalpean, pelkistetyn ja puutteellisen kuvan pystyn luomaan näistä värikkäistä ja monisärmäisistä kirjoituksista. Tarjoilen jatkossa joitain kirjoitusten kiintoisia haarukkapaloja.

Keskeisenä teemana Pihlannon kirjoituksissa on ihmisen käyttäytyminen päätöksenteon yhteydessä ja yksilön toiminta siinä. Pihlanto tarkastelee ilmiöitä sidosryhmien kannalta. Kohteina ovat erilaiset organisaatiot: yliopistot, yritykset, yhteiskunta ja Euroopan Unioni, jotka ovat sidosryhmien koostumia.

Pihlanto korostaa holistista ihmiskäsitystä. Ihmisessä on kolme ulottuvuutta: tajunta, situationaalisuus ja kehollisuus, jotka vaikuttavat toinen toisiinsa. Ihminen on tajunnallisena ja henkisenä oliona niin monitahoinen ja ainutlaatuinen, että on vaikea uskoa minkään teknologisen luomuksen koskaan yltävän samaan. Tässä Pihlanto viittaa oppi-isänsä Lauri Rauhalan teokseen *Ihmisen ainutlaatuisuus* (Rauhala 1998).

Homo economicus on Pihlannon mukaan hyvin yksipuolinen ihmiskäsitys. Hän yhtyy presidentti Mauno Koiviston ja Sauli Niinistön käsityksiin päätöksenteosta. Siihen vaikuttavat monet muutkin kuin taloudelliset asiat kuten tunne, arvot, uskomukset ja järki. Pihlannon mukaan ’ihmiset ajattelevat, eivät yritykset’. Ajatusta voi soveltaa myös ylivoimaisiin, kasvottomiin markkinoihin. Markkinat odottavat, tekevät, reagoivat ja laskevat tai nousevat. Mikä on markkina, kuka on markkina?

Jalkaväkimiinoista luopuminen ei saa Pihlannon kannatusta. Hän pitää Karjalan palauttamista epärealistisena ja turhan kalliina hankkeena. NATOon liittymisen optio on saanut Pihlannon pohtimaan ja analysoimaan poliitikkojen ja kenraali Hägglundin lausuntoja. Varsinkin presidentti

Halosen kanssa hän on hyvin erimielinen. Presidenttien johtamistaidot ja presidentin valtaoikeuksien poistamiskaavailut kirvoittivat Pihlannon kirjoittamaan.

Yliopisto kirjoituskohteena

Professorina Pihlanto on kirjoittanut paljon yliopistomaailmaan liittyvistä kysymyksistä. Vastoin akatemiaprofessori Risto Näätäsen näkemystä Pihlanto kritisoi kriittisen massan harhaa, koska pienet, tehokkaasti hoidetut yksiköt olivat usein innovatiivisempia ja tehokkaampia kuin jättimäiset 'tuotantolaitokset', joissa byrokratia tukahdutti luovuuden. Yliopisto ei ole johtamistavaltaan verrattavissa yritykseen, vaan pikemminkin jazz-bändiin, jossa soitetaan yhdessä ja sooloilijoillakin on tilaa ja mahdollisuudet esiintyä. Tutkiminen ja innovointi ovat professorien perinteisiä tehtäviä. Ne ovat joutuneet sivuosaan johtamisen, hallitsemisen ja rahan kerjäämisen täydessä työajan.

Harhaisesti yliopistoja kuvitellaan tuotantolaitoksiksi, joilla voidaan tehdä rahaa ja joita voidaan rahastaa esimerkiksi perimällä vuokria niiden omista tiloista. Senaatti-kiinteistöhallutusta Pihlanto arvostelee kovin sanoin. Rahan siirtäminen taskusta toiseen on päätöntä hommaa. Kun sitten yliopistojen kiinteistöt siirrettiin Senaatti-kiinteistöiltä kolmelle kiinteistöyhtiölle, joista yliopistot omistavat kaksi kolmannelta, niin markkinavuokrien periminen jatkui. Siis yliopistot perivät itseltään vuokraa. Vuokrat tietysti tehostavat ja edistävät yliopistojen päätehtäviä: tutkimusta ja opetusta. Business-ajattelu olisi yliopistojen kohdalla haudattava tai sitten ne on yksityistettävä ja ryhdyttävä perimään kulut kattavia lukukausimaksuja, lakkautettava tuottamattomat oppiaineet ja maksettava kilpailukykyisiä palkkoja.

Yliopistot eivät saaneet mitään korvausta edes lahjoitusvaroin hankituista kiinteistöistä. Ne vain luovutettiin Senaatti-kiinteistöille. Se ei varmaan ollut lahjoittajien tarkoitus. Kuinka laillista oli valtion ja yliopiston omaisuuden luovuttaminen yhtiölle vaikka yhtiö on valtion omistama? Rehtorit vain allekirjoittivat luovutuskirjat. Mitä olisi tapahtunut, elleivät he olisi allekirjoittaneet?

Liikeideana menettely on tietysti loistava. Pääomia ei ole tarvittu. Nikolai I lahjoitti kirjaston Helsingin yliopistolle. Sille määrättiin kaupungin keskustan mukainen tasearvo ja sillä perusteella alettiin periä seitsemän prosentin pääomavuokraa. Samoin kävi Joutsin veljesten lahjoitusvaroin rakennetulle Turun yliopiston kirjastolle. Veljekset huuhtoivat kultaa Alaskassa ja Senaatti-kiinteistöt vuoli kultaa kirjastolla.

Vuokra-asiaan sopii Pihlannon toisessa yhteydessä kirjoittama: "Kestää varmasti kauan, ennen kuin päättäjien on pakko myöntää politiikkansa virheellisyys. Ihminen on ihmeen sitkeä uskomaan kerran omaksumaansa ideologiaan, vaikka sitä horjuttavaa näyttöä olisi tarjolla kuinka paljon tahansa." Karavaani kulkee, koirat haukkuvat. Koirien pitäisi päästä myös puraisemaan. Demokratiassa puraisu tapahtuu vaaleissa, mutta myös jaloin äänestetään. Tuloksena saattaa olla, että hyvät opettajat lähtevät yliopistoista muualle ja sitä seuraa opiskelijakato.

Yliopistouudistus kirvoitti kriittisiä huomioita. Vallansiirto yliopistojen ulkopuolelle, kyseenalainen autonomian lisäys, ulkopuolinen hallinto, asiantuntijoiden sijaan maallikkoja, vahvoja johtajia kaivataan, pientä pintaremonttia, lakia kehuttiin estottomasti fantastiseksi ja historialliseksi. Mitkä olivat ne ideologiat ja ajatusmallit, jotka uudistusta tosiasiallisesti ohjasivat? Ehkä vastaus löytyy nykyisen valtionvarainministeri Alexander Stubbin lausahduksesta kolme kuukautta lomailevista laiskoista professoreista, jotka on saatava kuriin ja järjestykseen kesälukukaudella. Pihlantoa siteeraten: "Kun professorit esittivät yliopistouudistuksesta kokemukseen ja todelliseen

asiantuntemukseen perustuvia vasta-argumentteja sekä esimerkkejä hyvistä kansainvälisistä käytännöistä, heidän näkemyksensä sivuutetaan, sillä heidän katsotaan esiintyvän omassa asiassaan. Kuitenkin he esiintyvät tieteen asiassa, jonka edun ajaminen on heidän velvollisuutensa.”

Uudessa yliopistossa toistuivat vuosittaiset tulosneuvottelut ja –mittaukset, jolloin alettiin tuottaa riskitöntä tutkimusta, jotta mittaajille oli joka vuosi tulosta tarjottavana. Uusi laki heijasteli epäluottamusta ja käsitystä, että uudelleen organisoimalla ja hierarkkisella johtamisella saataisiin aikaan enemmän ja parempaa tutkimusta.

Yliopistojen taloudellinen tilanne ja Aalto-yliopiston osuus siinä oli aiheena syksyllä 2010. Pihlannon mielestä juuri yliopistolaki oli vaikeuksien alkulähde. Talouden kokonaisvastuu ja uudet velvoitteet aiheuttivat rahoitusvajeen, joka tuli korjata yksityisiltä rahamarkkinoilta.

Luovuus alkoi olla uhattuna, kun yliopiston henkilökunnan saama arvostus ja sen synnyttämä luottamus rapautuivat. Jatkuva myllerrys oli vienyt luottamuksen työnantajaan. Lisääntynyt kontrolli ja hallintobyrokratia synnyttivät luottamuspulan. Opetusministeriön ajamat uudistukset heikensivät henkilökunnan keskinäistä vuorovaikutusta rakennettujen kilpailuasetelmien vuoksi. Näistä seikoista kärsi luova intohimo. Sivistysyliopiston tilalle tuli byrokraattinen teho yliopisto. Pihlanto luonnehti uutta yliopistoa ”kärsimättömäksi”, jossa haluttiin ylhäältä ohjelmoida tutkimusta lyhyen aikavälin tavoitteilla ja mittaamalla, palkitsemalla ja rankaisemalla. Yliopiston luonne eroaa yrityksistä: makkaraa voidaan tehdä valvotussa prosessissa ja palkita kappaleperusteella, mutta tieteellistä tutkimusta ei näin tehdä. Yliopistolain myötä ”hallinnosta näytti tulleen yliopistojen keskeinen funktio.” Keskushallinto ja –johto olivat muka tuloksentekijöitä, joille alettiin maksaa tulospalkkioita.

Pihlanto summaa yliopistolain kritiikkinsä: ”Yliopistouudistuksen perustaminen harhaiseen käsitykseen yliopisto-organisaation ja yrityksen samankaltaisuudesta riitti selittämään sen epäonnistumisen. Tämä oli nähtävissä selvästi jo etukäteen. Katsoin, että nyt, kolmen vuoden kuluttua uudistuksen toteuttamisesta, asia oli kirkastunut kaikille muille paitsi hankkeen puuhenkilöille ja siitä hyötyville”. Näillä tahoilla Pihlanto tarkoitti valtiosihtööri Raimo Sailasta ja yliopistojen ylintä johtoa, joka sai tulospalkkioita.

Pihlanto peräänkuulutti opiskelijoiden vastuuta opintojen edistymisestä. Tässä yhteydessä hän kannatti lukukausimaksuja opintojen vauhdittajana.

Ahneus yritystoiminnassa

Kun uusi yliopisto tuli arvioiduksi, niin Pihlanto siirtyi yritysmaailman rusikointiin. Häntä närästi yritysten moraalien venyminen silloin kun sitä perustellaan osakkeenomistajien edulla. Keinoja kaihtamatta kunnianhimoiset yritysjohtajat pyrkivät voittoihin ja samalla omien palkkioiden ja optioiden maksimointiin. Pihlanto vääntää yritysmoraalista Björn Wahlroosin kanssa, jonka mukaan yrityksillä ei ole moraalialueita. Yritysten tehtävä on ainoastaan tuottaa mahdollisimman paljon varallisuutta omistajilleen. On kyseenalaista, jos muita sidosryhmiä ei oteta ollenkaan huomioon, ja toimitaan moraaliseltsä kannalta arveluttavasti.

Yritysten yhteiskunnallinen vastuu nousi kirjoitusten aiheeksi, kun StoraEnso sulki Kemijärven sellutehtaan ja Nokia lopetti Saksan Bochumissa tuotantonsa. Lyhytnäköinen eduntavoittelu tuli kalliiksi. Molemmat saivat paljon negatiivista palautetta. Suhdanteet ovat muuttuneet ja nyt taas

rakennetaan uusi sellutehdas Suomeen. Moraalisia heikkouksia Pihlanto löysi myös sähköyhtiöistä ja osuuspankista. Optiojärjestelyt ontuivat perusteiltaan. Yritykset menettivät vaihtoehtoisen tuoton jakamalla optioita johtajille ja samalla osakkaiden omaisuus 'laimeni', kun osakkaita oli aikaisempaa enemmän.

Ylisuuria optiovoittoja Pihlanto kritisoi terävästi: "Tuntuukin suorastaan irvokkaalta, että [Fortumin] johtoa nyt palkitaan hirmumyrskyn ja muiden ulkoisten syiden aiheuttamasta sähkön hinnan noususta." Osakekurssi nousi yhtiön johdosta riippumattomista syistä, ja johto palkittiin ruhtinaallisesti tulospalkkioilla.

Palkitsemisjärjestelmien sitouttamisvaikutus on ajatusharha. Kun palkkiot on nostettu, samalla voidaan nostaa kytkintä ja siirtyä muualle rahastamaan. Nokia menetti monta hyvin palkittua johtajaa, eikä raha ollut sitouttanut vaan luonut vaihtoehtoja yritykseen ulkopuolella. Sitouttamisargumentin heikkous tuli esille, kun 2012 lentoyhtiö Finnair maksoi uudelle toimitusjohtajalle hänen edellisestä työpaikasta lähtiessä menettämät kannustuspalkkiot.

Pihlannon mukaan *ahneus* on johtanut saalistusyhteiskuntaan, jossa otetaan mitä saadaan. Poliitikassa on itsekkyyttä ja ammattiliitot ajavat omaa etuaan seurauksista välittämättä. Yrityksmaailmassa ammattijohtajat kehrittelevät toisilleen bonuksia ja palkkioita olemalla ristiin yhtiöiden hallituksissa. Osakkaat kinuavat osinkoja ja pankit rahastavat kaikesta mahdollisesta muusta kuin perinteisestä pankkitoiminnasta. Ahneus aiheutti finanssikriisin, ja sen syitä, seurauksia ja syyllisiä Pihlanto käsittelee useissa kirjoituksissa arvioiden mm. professori Bengt Holmströmin sanomisia.

Julkaisun kolmannessa luvussa poliitikot ovat Pihlannon tulilinjalla, koska poliitikot ja kansanedustajat ovat unohtaneet todellisen roolinsa kansan palvelijoina.

Lahjoitusdemokratiaa

Vaalirahasotkut tarjosivat kiitollisen kirjoitusaiheen. Lahjoittajien ja ehdokkaiden väliset kytkökset ja salaiset sopimukset muistuttavat arveluttavasti lahjontaa. Kansanedustajia yritettiin ostaa suopeiksi erilaisille heidän päätösvallassaan oleville hankkeille. "Kansalaisten epäluuloja ruokkii se, että tukien ja tukijoiden julkistaminen näytti niin kivuliaalta." "Valtionhallinnossa ja politiikassa vannottiin yritysmaailman käytäntöjen nimiin, ajatustapa oli vähitellen tarttunut poliitikoihin." Tässä tulivat peliin mukaan lobbarit, jotka sopivat huonosti demokratiaan. "Koska valtiollisten päättäjien ja viranomaisten tulisi kohdella kansalaisia ja kaiketi myös oikeushenkilöitä tasapuolisesti varallisuuteen katsomatta, rahalla ja varallisuuden tuomalla arvovallalla vaikuttaminen ei tunnu sopivalta."

Ennen vuoden 2011 eduskuntavaaleja Pihlanto kirjoitti, miten edustajaehdokkaat eivät kertoneet kuinka esimerkiksi valtion suuri velkaantuminen hoidetaan, vaikka edustajat valittiin tähän tehtävään.

Taloudellisia kummajaisia

Kun pääministeri Jyrki Katainen tilasi ilman kilpailua filosofi Pekka Himaselta yhteiskunnallisen kirjoituksen, niin seurauksena oli melkoinen mediamyrsky. Pihlanto tietysti myös tarttui aiheeseen:

” Pääministerin ikioma Himas-skandaali – naiivia meininkiä.” Pihlannon loppukommentti: ”On hyvä, että joku luo suuria ja hienoja visioita kansakunnan parhaaksi, mutta on toinen asia, paljonko tähän kannattaa sijoittaa valtion niukkoja tutkimusvaroja. Perinteisten tieteellisten menetelmien ja vähemmän vallankumouksellisten ideoiden turvin saadaan melko suurella todennäköisyydellä utopioita parempia – ja halvempia – käytännön suosituksia päättäjien tarpeisiin.”

Sitten Pihlanto löysi Himasen raportista jotain hyvääkin. Raportin keskeisenä visiona oli arvokas elämä ja arvokkuus, joita opetettaisiin jo lapsille. Tosin Pihlanto epäilee Himasen suositusten toteuttamis-kelposuutta, koska hyviä tapoja ja sivistynyttä käytöstä on jo yritetty opettaa eri tavoilla jatkuvasti.

Politiikkaosuuden lopuksi Pihlanto kiinnittää huomiota ministerien puolueorganisaatioiden ulkopuolella hankittuun niukkaan käytännön työkokemukseen, joka antaa vain huteran pohjan päätöksenteolle.

EU:n velkariisi ja tukipaketit ovat kirvoittaneet monia kirjoituksia. Niissä Pihlanto käy läpi Kreikan talouden holtittomuuden ja epärehellisen taloudenpidon. Finanssimaailma Kreikan luotottajana saa ansaitun osansa. Ideologiat sumentavat terveen järjen EU:ssa. Luottoluokittajat ovat paljon vartijoita vaiko markkinoiden häiriköitä? Ne ovat pahentaneet arvioinneillaan tilannetta. Pihlanto kysyi, miksi Suomen piti velkaantua lisää tukeakseen Ranskan ja Saksan pankkeja, jotka olivat lainoittaneet maksukyvyttöä Kreikkaa.

Yleensä Pihlanto ottaa kantaa päiväkohtaisiin kysymyksiin EU:n taloudenhoidossa. En ole havainnut kirjoituksissa minkäänlaista poliittista sidonnaisuutta. Keppiä saavat tasapuolisesti niin vasemmisto kuin oikeisto ja sitoutumattomat aina siitä riippuen kuka asioita hoitaa ja niistä päättää. Porkkanoita on varsin vähän tarjolla. Ne Pihlanto yleensä jakaa niille tahoille, jotka ovat aikaisemmin ajatelleet asioista hänen tavallaan. Pihlanto ajattelee omalla tavallaan ja tarttuu hanakasti kaikkiin kummallisuuksiin, epäloogisuuksiin ja vääristelyihin, joita julkinen asioiden hoito, politiikka ja talouselämä tarjoilee runsaskätisesti.

Retoriikasta ja mielipiteen pysyvyydestä

Tyypilliseen lehtikirjoitustyyliin Pihlannon tekstiä luonnehtivat yleensä poleemisuus ja kriittisyys. Hän tarttuu mieluummin tarkastelemiensa yhteisöjen ja instituutioiden ongelmiin, kuin esittelee niiden johtajien mahdollisesti korkeaa ammattitaitoa tai päätösten onnistuneisuutta. Välillä hän äityy jopa pisteliääksi ja sarkastiseksi. Kriittinen silmä kohdistuu poliitikkoihin, EU-päätäjiin ja virkamiehiin, opetus- ja kulttuuriministeriöön sekä yliopistojen hallintoon. Kunniansa saavat kuulla tarvittaessa myös presidentit ja ministerit. Usein Pihlanto nostaa kriteerikseen rationaalisuuden, jonka valossa hän kohteitaan arvioi ja arvostelee. Selvää on, että eturistiriitojen ja kompromissien maailmasta löytyy tämän mittapuun valossa paljonkin huomauttamista.

Pihlannon kirjoituksissa esitetyt näkemykset ovat pysytelleen artikkeleiden kattamalla ajanjaksolla suunnilleen samoina. Tosin näkökulmat tiettyyn teemaan ovat saattaneet kokea jossain kohdin tarkistuksia ajan ja ympäristön muutosten myötä. Esimerkiksi hänen Nato-kantansa on vaihtunut Venäjän jyrkentyneen asenteen johdosta selkeän myönteisestä toteamukseen, että tällä erää Nato-juna jo meni meiltä ohi.

Kirjoitusten merkityksestä

Tällainen yhteiskunnallinen debatti vaatii tiettyä rohkeutta. Kirjoittaja pistää itsensä peliin, koska kertoo mielipiteensä ja asettaa itsensä alttiiksi julkiselle kritiikille. Kirjoituksissaan kansalaisaktivisti purkaa tuntojaan. Blogissaan (Pihlanto 2014b) hän kuitenkin myöntää tosiasian: ”mielipidekirjoituksen mahdollisuudet vaikuttaa julkisiin asioihin ovat häviävän pienet”. ”Aina kannattaa kuitenkin yrittää, koska aina voi jokin idea jäädä itämään”. Pihlanto on sellainen yleisen mielipiteen tuntosarvi, jonka mielestäni jokainen poliitikko voisi pestata neuvonantajakseen, silloin kun sparrataan argumentteja päätöksentekoon ja tähdätään kannatuskäyrien nousuun. Hänen teräviin mielipiteisiinsä on helppo yhtyä. Suosituksia voi kuitenkin olla vaikea toteuttaa. Pihlanto on herkkävaistoinen ilmiöiden tarkkailija ja reagoi nopeasti ja terävästi. Hän ei jankuta kirjoituksissaan, vaikka teemat toistuvat, koska parantavia muutoksia ei aina ole näköpiirissä. Tänäpäin hän käsittelee yhtä teemaa ja seuraavana päivänä vuorossa on jokin uusi ajankohtainen aihe. Huumoria Pihlannon kirjoituksissa on vähän, älyllisiä väläyksiä paljon. Argumentointi on kristallin kirkasta.

Ainoa heikkous ja moitittava seikka Pihlannon tutkielmassa (2014a) on niteen liimasidos, joka ei kestänyt lukijan toistuvia selailuja. Siitä tuli käsissäni irtolehtipainos. Ajatusten kestävyys kannalta tämä on olennainen seikka. Jos kirja hajoaa käsiin, niin ei voi odottaa sen sisällön kestävä ajankäytön hammasta.

Teosta suosittelen mediaviestintää opettaville ja opiskeleville esimerkkinä poleemisesta kirjoittamisesta ja asioiden kriittisestä tarkastelusta. Mediaviestinnän tutkijoille luulisi mielipidekirjoitusten antavan ehtymättömän aiheen. Kannustan tarttumaan teemaan. Pihlannon mielipiteistä voisivat myös poliitikot hyödyntää, ja niitä toivoisin otettavan huomioon päätöksenteossa. Ne ovat kaiken lisäksi ilmaisia.

Kirjallisuus

Pihlanto, Pekka (2014a). Mielipiteen voimalla. Yliopistoja, yritysjohtajia ja poliitikkoja järjestykseen: Turun kauppakorkeakoulu Sarja C-1.

Pihlanto, Pekka (2014b). Miksi bloggaat, multa kysytään.

<http://lokari.vapaavuoro.uusisuomi.fi/kulttuuri/174145-miksi-blogga...>

Pihlanto, Pekka (2014c). Tätä mieltä. Lehtikirjoituksia 1-3. 1998-2004, 2005-2010 ja 2011-2014.

Rauhala, Lauri (1998). Ihmisen ainutlaatuisuus. Yliopistopaino: Helsinki.

Valtaoja, Esko (2014). Ensimmäinen koira kuussa. Kootut kolumnit. Ursa, Helsinki.

Kirjoittaja on eläkkeellä oleva luonnonmaantieteen professori Helsingin yliopistosta